

Tatyana Panchyshyna. The Modal Aspect of the German Sentence of "Unreal Wish". The article is dedicated to the modal characteristics of the German language, in particular to the modal features of the sentence of "unreal wish". It was ascertained on the basis of examples, that the sentence of "unreal wish" belongs to the field of the optative modality and denominates low probability of the realization of the desirable event.

Тетяна Петрик

ПАРАДИГМАТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ЕЛЕМЕНТІВ ПОЛЯ ЕРГАТИВНОСТІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ергативні дієслова сучасної англійської мови становлять окремий клас [5; 6; 7], а, отже, мають певні характеристики, властиві класу як феномену: усім елементам притаманна інваріантна ознака, спільна для всіх і кожного елемента класу. Ця інваріантна ознака передбачає специфічні характеристики, за якими виділяються як елементи так і сам клас. Для досліджуваних дієслів такою інваріантною ознакою виступає здатність до утворення ергативної моделі речення. Саме на основі цієї ознаки дієслова формують функціонально-семантичне поле ергативності у сучасній англійській мові: спільна функція — побудова перехідних та неперехідних моделей речень; спільний елемент у семантичній структурі дієслів — наявність у системі значень однієї і тієї ж вокабули каузативно-некаузативних / декаузативних відношень. Як і елементам будь-якого лінгвістичного поля, елементам поля ергативності властиво вступати у парадигматичні зв'язки. До того ж ергативним дієсловам характерно бути членами не лише однієї, а кількох різнопланових парадигм. У цій роботі зроблено спробу встановити набір усіх парадигм, властивих ергативним дієсловам, та визначити місце дієслів у кожному конкретному ряді.

Передусім слід розглянути лексичну парадигму ергативних дієслів, яка на сьогоднішньому етапі розвитку англійської мови налічує 568 ергативних дієслівних одиниць та 53 ергативні фразові дієслівні одиниці: 228 етимологічно первинних дієслів, 158 суфіксальних дієслів, 104 конверсиви, 40 префіксальних дієслів, 27 дієслів звуконаслідування, 8 дієслів зворотнього словотвору, 3 складних дієслова та 53 фразових дієслова. Такий парадигматичний ряд виявляє як тотожність ознак так і диференційність (опозицію). Спільною ознакою цих дієслів є їх двофокусність, тобто здатність відображати подію з двох точок зору: з точки зору ініціатора (каузатора) дії та з точки зору об'єкта, який зазнає дії чи впливу. Ця риса відрізняє означену групу дієслів від перехідних, які можуть мати і неперехідне (абсолютне) вживання: *He was reading a book / He was reading*.

Однак двофокусність властива не лише ергативним дієсловам, оскільки дієслова, які можуть вживатися у середньому стані (Middle Voice), також належать до розряду двофокусних. Диференційною ознакою між ергативними та "медіопасивними" дієсловами виступає наявність модифікатора.

Ергативи в англійській мові будують два види речень ергативної типології: ергативні (перехідне вживання дієслова) та абсолютні (неперехідне вживання дієслова). Абсолютна модель речення ергативної типології виглядає так: $S(o) + V$, де $S(o)$ — синтаксичний підмет та логічний об'єкт дії, V — дія. Дієслово, вжите у медіопасиві, конструє аналогічну схему, але ще з одним партиципантом — модифікатором дії: $S(o) + V + Mod$. У функції модифікатора виступають адвербіалії, засоби негації та підсилення. Він є обов'язковим членом медіопасивної синтагми, оскільки саме модифікатор зазначає характер / можливість дії, і без нього медіопасивна структура залишається неповною. При ергативному вживанні дієслова наявність вказаного модифікатора також можлива, однак необов'язкова: *These cups break easily* — [Middle Voice]; *The cup broke (easily)* — [Ergative].

Другою спільною ознакою елементів лексичної парадигми поля ергативності виступає наявність у семантичній структурі дієслів пар значень, які є членами опозицій каузатив — некаузатив та каузатив — декаузатив. Каузативне значення дієслова реалізується в ергативній моделі речення, некаузативне / декаузативне — в абсолютній. Таким чином, лексична парадигма ергативних дієслів базується на двох інваріантних ознаках, які встановлюють

відношення еквівалентності членів парадигми. Опозиційні відношення всередині цієї парадигми зумовлюються власне лексичним значенням дієслів.

Крім ергативних дієслів, у функціонально-семантичне поле ергативності сучасної англійської мови входять також аналітичні конструкції, які разом із дієсловами виступають різнорівневими засобами вираження одного і того ж поняття, а, отже, будують семантико-функціональну парадигму. Лінгвістичні елементи такої парадигми мають спільні семантичні ознаки, які у дієсловах представлені в одній вокабулі, а в аналітичних конструкціях — лексикалізовані (тобто значення ергативності виражено двома групами зв'язкових дієслів, поляризованими за ознакою “ергатив” (каузатив) — “абсолютив” (некаузатив / декаузатив). Членам парадигми властиве також взаємозаміщення у функціональних позиціях відповідних конструкційних схем, тобто вони становлять набір можливих варіантів заповнення позиційної ланки у синтаксичній структурі. Аналіз показав, що аналітичні конструкції обидвох типів успішно конкурують із спільнокореновими дієсловами [9, 35].

До першої групи зв'язкових дієслів належить дієслово *make* [8, 102]. У сполученні з прикметниками та дієприкметниками минулого часу це дієслово буде аналітичні каузативні конструкції. По лінії номінативно-концептуальної значимості ергативні дієслова у перехідній реалізації виявляють значну подібність з відповідними аналітичними конструкціями такого типу (відповідними ми називаємо аналітичні конструкції, які включають слово, пов'язане з дієсловом спільністю кореня: *to soften — to make soft, to blacken — to make black* тощо). Окремі дослідники розглядають подібні словотвірні та синтаксичні побудови як різні поверхневі реалізації спільної глибинної структури, коли похідні слова містять “приховані граматичні відношення” [2, 238]. Подібні пари ілюструють важливу особливість мови — здатність до перефразування, детальнішого чи експліцитнішого вираження змісту, який передається [2, 239]. Вони, однак, не є абсолютними синонімами, оскільки аналізовані дієслова мають принаймні два значення (ті, які необхідні для реалізації ергативності), які можна розрізнити лише у контексті — у реченні; словосполучення у більшості випадків є однозначним: “*I used to use Number Sixteen, but it made my hair too dark, and it looked kinda dyed-lookin*” [10, 35]. *There, he put on a short, dark wig and darkened his eyebrows with mascare of the same colour* [11, 273]. Аналітична конструкція може бути багатозначною, якщо її іменний член має кілька значень і цим зумовлює неоднозначність словосполучення: *Every family buried a couple of kids, too, and that made them hard inside* [12, 31] — (hard = solid, tough). *The war made searching for them hard* [12, 314] — (hard = difficult).

Аналіз матеріалу суцільної вибірки, зробленої на основі 7 000 сторінок англійської та американської художньої літератури, виявив функціонування у мові аналітичних корелятивів із дієсловом-зв'язкою *to make* у 18 дієслів: *to brighten — to make brighter, to cheapen — to make cheaper, to clear — to make clear, to darken — to make dark, to lighten — to make easier/light, to fill — to make full, to gladden — to make glad, to harden — to make hard(er), to enlarge — to make larger, to liven — to make lively, to quicken — to make quick, to roughen — to make rough, to sadden — to make sad, to sicken — to make sick, to sharpen — to make sharp, to solidify — to make solid, to weaken — to make weak, to worsen — to make worse*. Фактичний матеріал засвідчує 42 вживання цих аналітичних конструкцій. У поодиноких випадках функцію дієслова-зв'язки *to make* виконують дієслова: *to blow, to break, to ease, to fling, to jerk, to let, to mash, to poke, to pry, to pull, to set, to shake, to slick, to slit, to stomp, to tear, to throw, to whap*.

Кількість зв'язкових дієслів, які утворюють аналітичні конструкції, здатні до позиційного заміщення ергативних дієслів у їх неперехідній реалізації, є значно більшою (маємо на увазі дієслова-зв'язки, які охоплюють значний об'єм лексичних одиниць у функції предикатива та характеризуються значною частотністю появи у художніх текстах). У цю множину входять *to become, to get, to grow, to go, to turn*. Для дієслів *to get, to go, to turn* зв'язкове значення становлення не є основним [1, 19].

Найчастотнішою є модель *to get + Adj/Part II* (84 випадки вживання). Аналіз вибірки показав, що ця конструкція функціонує як аналітичний корелятив до 38 дієслів: *to blacken — to get black, to bob — to get bobbed, to brighten — to get brighter, to colour — to get coloured, to crack — to get cracked, to darken — to get dark, to deepen — to get deep(er), to condense — to get dense, to decrease — to get littler, to dirty — to get dirty, to dress — to get dressed, to fat — to get*

fat, to harden — to get hard(er), to heat — to get heated, to heighten — to get high(er), to hurt — to get hurt, to enlarge — to get larger/big(ger), to lighten — to get light(er), to lengthen — to get long(er), to loosen — to get loose, to louden — to get louder, to metamorphose ~to get better, to quieten — to get quiet, to redden — to get red, to ripen — to get ripe, to settle — to get settled, to sharpen — to get sharp, to shake — to get shaky, to shorten — to get shorter, to sicken — to get sick, to smarten — to get smart, to smoothen — to get smoother, to thicken — to get thicker, to tighten — to get tight, to whiten — to get whiter, to widen — to get wide, to worsen — to get worse/bad.

Конструкції зі зв'язковим дієсловом *to grow* використовуються удвічі рідше (44 випадки вживання) та функціонують як кореляти до 23 ергативних дієслів: to brighten — to grow bright(er), to cool — to grow cold, to darken — to grow dark, to dry — to grow dry, to erect — to grow erect, to harden — to grow hard(er), to heat — to grow hot, to intensify — to grow intense, to enlarge — to grow larger/bigger, to lengthen — to grow longer, to louden — to grow loud(er), to pale — to grow pale, to quiet/quieten — to grow quiet, to redden — to grow red(er), to sadden — to grow sad, to shorten — to grow short, to soften — to grow soft, to steepen — to grow steeper, to strengthen — to grow strong(er), to tense — to grow tense, to weaken — to grow weak(er), to whiten — to grow white, to worsen — to grow worse.

Дієслово-зв'язка *to become* утворює аналітичні кореляти до 25 ергативних дієслів: to blacken — to become black, to clarify — to become clear, to congeal — to become congealed, to convert — to become converted, to darken — to become dark, to condense — to become dense, to dull — to become dull, to engage — to become engaged, to fill — to become filled, to fix — to become fixed, to heighten — to become higher, to enlarge — to become larger, to louden — to become louder, to narrow — to become narrow, to purify — to become pure, to roughen — to become rough, to sharpen — to become sharp, to sicken — to become sicker, to soften — to become soft, to steepen — to become steeper, to strengthen — to become stronger, to quicken — to become swifter, to tauten — to become taut, to tense — to become tense, to weaken — to become weak(ened). Загальна кількість випадків вживання конструкції *become + Adj/Part II* у функції заміщення ергативних дієслів становить 35 прикладів.

Дієслово-зв'язка *to go* утворює аналітичні кореляти лише до 8 дієслів: to blacken — to go black, to cool — to go cold, to darken — to go dark, to harden — to go hard, to pale — to go pale, to redden — to go red, to soften — to go soft, to whiten — to go white. Серед матеріалів вибірки ці конструкції зустрілися у 19 випадках.

Дієслово-зв'язка *to turn* також утворює відповідні аналітичні конструкції до 8 дієслів: to clear — to turn clear, to darken — to turn darker, to loosen — to turn loose, to louden — to turn loud, to redden — to turn red, to sharpen — to turn sharp, to whiten — to turn white, to worsen — to turn bad. Загальна кількість вживань цих аналітичних корелятив у вибірці становить 15 випадків.

Дієслово-зв'язка *to come* утворює аналітичні кореляти до ергативних дієслів to loosen — to come loose та to liven — to come alive і у матеріалах вибірки зустрічається у 8 випадках.

У функції дієслово-зв'язки аналітичних конструкції, які корелюють з неперехідними значеннями ергативних дієслів, вживаються у поодиноких випадках дієслова to break, to click, to drop, to fall, to flap, to jerk, to pop, to sag, to slamm, to slid, to swing, to take, to twist.

Дієслова to darken, to enlarge, to flatten, to harden, to loosen, to open, to redden, to sharpen, to sicken, to whiten, to worsen будують парадигми з найбільшою кількістю альтернативних поверхневих структур у вигляді аналітичних конструкцій:

to loosen — to come / to flap / to get / to let / to pop / to set / to shake / to tear / to break / to turn / to twist / to whap loose;

to open — to drop / to ease / to fling / to pull / to slamm / to slit / to swing / to throw open;

to darken — to make / to get / to grow / to become / to go / to turn / to blow dark;

to flatten — to fall / to sag / to slig / to stomp flat;

to enlarge — to become / to grow / to get / to make large;

to harden — to grow / to get / to go / to make hard;

to redden — to get / to go / to grow / to turn red;

to sharpen — to become / to get / to turn / to make sharp;

to sicken — to become / to get / to make / to take sick;

to whiten — to get / to go / to grow / to turn white;

to worsen — to grow / to get / to turn / to make worse.

Решта дієслів входять до складу дво-, три- та чотиричленних парадигм. Загалом у ході дослідження виявлено наявність аналітичних корелятивних конструкцій у 67 дієслів, тобто лише близько 10 % із загальної кількості ергативних лексем вступає у семантико-функціональні парадигматичні зв'язки.

Наступним різновидом парадигм поля ергативності виступають номінативні або денотативні лексичні парадигми, які будуються на опосередкованій подібності слів, тобто радше на подібності їх номінативних функцій, ніж значення [3, 27]. Об'єднуючим моментом вступає позамовне явище чи явища, тобто денотати слів. Члени такої парадигми означають одне явище чи одне коло явищ реальної дійсності. Отже, кількість парадигм цього типу в межах поля ергативності дорівнює числу тематичних (семантичних) груп. У ході дослідження було виявлено, що ергативні дієслова поділяються за такими тематичними групами:

1. Перетворення; перехід у інший стан (26 дієслів): to boil, to change, to granulate, to acidify, to crystallize, тощо.

2. Зміна зовнішнього вигляду (70 дієслів): to defoliate, to glacialize, to bruise, to crinkle, to even, to ripple, to coarsen, to steepen, тощо.

3. Зміна властивостей (8 дієслів): to democratize, to industrialize, to stabilize, тощо.

4. Зміна внутрішніх характеристик (122 дієслова): to soften, to cheapen, to acculturate, to marinate, to contemporize, to harmonize, тощо.

5. Зміна кольору (23 дієслова): to redden, to black, to whiten, to fox, to crimson, тощо.

6. Зміна фізичного та морального стану людини (26 дієслів): to awaken, to fatten, to smarten, to fret, to heal, to revive, тощо.

7. Відношення між об'єктами, особами (13 дієслів): to correlate, to dissociate, to polarize, to dichotomize, тощо.

8. Рух, переміщення (82 дієслова): to bowl, to detour, to hurry, to inch, тощо.

9. Циклічні, повторювальні дії (6 дієслів): to circulate, to rotate, to vibrate, тощо.

10. Об'єднання у ціле, приєднання до (34 дієслова): to accumulate, to aggregate, to assemble, to group, to pair, тощо.

11. Збільшення/зменшення об'єму, кількості, якісних характеристик (28 дієслів): to accelerate, to broaden, to deepen, to diminish, to expand, тощо.

12. Початок, продовження, припинення дії/діяльності (24 дієслова): to begin, to close, to ignite, to intermit, to cease, тощо.

13. Руйнування, ламання (21 дієслово): to break, to burst, to chip, to split, to tear, тощо.

14. Виконання дії, яка супроводжується звуком (38 дієслів): to explode, to jangle, to slam, to detonate, to toll, тощо.

15. Виконання певних функцій чи дій (часто зазначених основою або протилежних їй) (22 дієслова): to fructify, to interstratify, to qualify, to disrobe, to derail, тощо.

16. Здійснення дії за допомогою знаряддя чи предмета, названого основою (10 дієслів): to clog, to cloud, to flake, to freckle, to glue, тощо.

17. Розмноження, розвиток (9 дієслів): to incubate, to germinate, to evolve, to hatch, тощо.

18. Розташування у певному місці; зміна початкового положення об'єкта (24 дієслова): to berth, to bidge, to deadlock, to dock, to groun, to home, to land, тощо.

19. Надання, позбавлення того, що зазначає основа (8 дієслів): to blister, to bond, to douche, to root, тощо.

20. Поводити себе як зазначає основа (4 дієслова): to freak, to belly, to shuttle, to telescope.

21. Спричинення, створення того, що зазначено основою (5 дієслів): to blast, to flood, to fruit, to stream, to thrill.

22. Переміщення транспортом: to entrain, to bus.

23. Дієслова-“експерієнсиви” (5 дієслів): to dilapidate, to hallucinate, to atrophy, to fracture, to rupture.

24. Розміщення, охоплення тим, що зазначено основою: to encamp.

25. Харчування (5 дієслів): to digest, to feed, to graze, to nurse, to pasture.

Крім зазначених видів парадигм, ергативним дієсловам властиво вступати у лексико-семантичні парадигматичні відношення, конструюючи семантичні парадигми. Такі зв'язки утворюють синонімічні та антонімічні ряди [4, 23].

Синонімічні ряди: 1) to awake, to wake, to awaken, to waken, to rouse; 2) to begin, to start up; 3) to blanch, to bleach, to whiten; 4) to assemble, to convene; 5) to crease, to crinkle, to crumple; 6) to bend, to curve, to crook; 7) to chill, to cool; 8) to diminish, to lessen; 9) to expand, to extend, to enlarge, to spread out; 10) to finish, to end, to cease, to stop; 11) to firm, to fix, to fasten; 12) to elongate, to lengthen.

Антонімічні пари: to increase — to decrease; to colour — to discolour; to entrain — to detrain; to rearm — to disarm; to form — to deform; to freeze — to melt/thaw; to open — to close; to finish — to start; to lock — to unlock; to sharpen — to blunt; to widen — to narrow; to speed — to slow.

Усі описані парадигми базувалися на взаємозв'язках різних лексем поля ергативності. Існують однак парадигматичні зв'язки іншого типу — між формами одного і того ж слова тобто формальні [4, 25]. Особові та неособові форми ергативних дієслів виступають елементами таких граматичних парадигм. Аналіз за словниками NED, CCELD, Webster's Dictionary показав, що всім ергативним дієсловам властиві три неособові форми: дієприкметник теперішнього часу, дієприкметник минулого часу та герундій. Виняток становлять 10 дієслів, які належать до групи “продукування звуку” (to clatter, to crack, to flap, to flick, to flush, to jar, to jerk, to scrunch, to splatter, to swish) та дієслова to corkscrew, to countermarch, to canter. Їх граматична парадигма є неповною, оскільки відсутня форма дієприкметника минулого часу.

Література

1. Богданова Л. Структура и семантика глагольно-именных словосочетаний типа “to become a teacher”, “to grow old”: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. — М., 1970. — 32 с.
2. Бычко Л.Н. О семантической эквивалентности глаголов и глагольных словосочетаний в современном английском языке // Сб. науч. тр. Моск. гос. пед. ин-та ин. яз. им. М. Горького. — М., 1977. — Вып. 115. — С. 236-248.
3. Гулыга Е.В., Шендельс Е.И. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке. — М.: Просвещение, 1969. — 184 с.
4. Мороховская Э.Я. Основы теоретической грамматики английского языка. — К., 1984. — 286 с.
5. Петрик Т.В. Семантико-синтаксичний зміст ергативних дієслів // Мандрівець. — Тернопіль: СМП “Мандрівець”, 2000. — № 1-2. — С. 48-53.
6. Петрик Т.В. Роль категорії каузативності у формуванні ергативного значення дієслова // Гуманітарний вісник. Іноземна філологія: Збірник наукових праць. — Черкаси: ЧІТІ, 2001. — С. 193-196.
7. Петрик Т.В. Роль категорії перехідності/неперехідності у формуванні ергативного значення дієслова у сучасній англійській мові // Філологічні студії. — Луцьк, 2001. — № 2. — С. 104-110.
8. Тикоцкая К.Е. О сочетаемости каузативных глаголов в современном английском языке // Романо-германское языкознание. — Минск, 1978. — Вып. 8. — С. 97-102.
9. Чернышева И.И. Лингвистическая сущность аналитических конструкций и проблема их глагольных синонимов // Проблемы аналитизма в лексике. — Минск, 1967. — Вып. 1. — С. 20-35.
10. Flagg F. Fried Green Tomatoes at the Whistle Stop Cafe. — New York: Mc Graw-Hill Company, 1987. — 403 p.
11. Folsom A. The Day After Tomorrow. — London: Warner Books, 1997. — 692 p.
12. Carr M. The Liar's Club. — London: Penguin Books, 1995. — 320 p.

Tetyana Petryk. Paradigmatic Relations of the Elements of the Field of Ergativity in Modern English. Ergative verbs of Modern English are singled out as a class on the basis of two features: they build up an ergative model of the sentence and their semantic structure contains two meanings belonging to causative — noncausative/decausative opposition. The elements of the field of ergativity constitute 5 types of paradigms: lexical (all the ergative verbs), semantic-functional (ergative verbs and their analytical correlates), nominative (thematic groups), semantic (groups of synonyms and antonyms) and formal (forms of the verb).